

Acc.n:r

Jonas Andersson

född i Gällaryd 1842.

Vistelseort: Gällaryd, Smål.

2350

Upptecknat

av

Martin Larsson

sommaren 1929.

N:d

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

I min barndom hörde jag sägas, att det va' troll Trolleberget
i bergen vid Ed, Trolleberget kalla' de det. Nu var det vid Ed.
en gång en som di kalla' Enfota, som gick förbi där.
Det var mycket kallt. Då hörde han någon, som jämrade
sig, och sade: "Ta mina vantar, när du frys." En gång
räddade detta troll honom. "Du vanta vän, du vanta vän,
rid å vägen den hårde och in på åkern den korsårdre."
Då hade trollen, som var efter honom, ingen makt med
honom.

April

Österås

Lyckeryd sin

2350

Agust. A. Larsson

A. f

Per Jonas Andersson
Körsberg

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Man brukade säga, att näcken var i småsjöar

Näcken.

och gölar i skogarna. Om barnen var elaka, skrämdes man

dem med näcken: "Näcken kommer och tar dig!"

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Spiritus.

Spiritus skulle visst va' ett troll. Den som hade
honom, kunde dra egendom till sig. Jag har hört talas om
honom, men vet inte vad det vill säga. Inte heller vet jag
om det är karl eller fruntimmer eller kreatur.

Spiritus.

B: 6
N: 10

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Dödsvarsel.

Dödsvarsel.

Jag har en dotter, som heter Julia. Hon var ute och gick om julakvällen en gång. Då hörde hon vid Bäckanäs, att man sjöng för lik. Hon hörde tydligt psalmsången. Och där dog en också under året.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Dödsvarsel.

Dödsvarsel.

Min son Ernst hade på julaftonen varit ute i skogen och huggit granar. När han kom hem var det ännu ljusa dagen. Han såg då på granngården, som låg alldeles intill hans egen husbondes gård, en likfärd. Han såg alltsammans tydligt. Husbonden stod och läste och folk var samlat i sorgkläder. Han undrade vad det var för något. Han hade ju inte varit ute i skogen länge. Slutligen försvann det, och han förstod då, att det inte var en verklig likfärd. Det var en liten kista, han hade sett. Under det kommande året dog också en liten dotter i huset.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Häxor. Gåkvinna.

I Långshult fanns en gåkvinna, som brukade stiga upp valvaremäss, innan solen gick upp och gå ut och ropa i skogen: "så långt som mitt mål höres, är sanket mitt." Min farfar hade en dräng, som en gång fick se henne, när hon gick. Hon var alldeles spritt naken. Gåkvinnan sade till drängen, att om han yppade någonting, skulle hon vrida nacken av honom. Drängen tordes inte heller säga något. Men en gång, när han var inne i stugan och även farfar var där sade han: "Jag ska tala om någonting för din spis." Då kan veta talade han ej om det för någon människa, fast farfar var ju inne i rummet och hörde det. På åkrarna, där gåkvinnan hade gått fram, var säden som bultad. Hon hade haft sällskap.

Häxor.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Lisa på Finnshult.

Lisa i Finnshult

Lisa på Finnshult bodde tillsammans med sin man, Ekelund, i ett torp vid Os. Jag kommer väl ihåg henne. Hon var en stor och lång käring, men hon var blind, så att hennes gubbe måste leda henne, när hon skulle gå till nattvarden, ty hon gick i nattvarden. Hon hade svart band för ögonen. På söndagseftermiddagarna brukade vi ungdomar gå till hennes stuga och driva spektakel, fråga om vi blev gifta och så där. Kaja på Finnshult kallades hon med ett öknamn. Hon hade en bror, en gammal knekt, som hette Fana. Han skulle vara litet trollesker han också. Men Lisa på Finnshult var inte så dum, men va' hon hade för vetenskap vet inte jag.

Jag tjänade hos Gustaf i Ramnås 3 à 4 år. Han hade köpt sin fars gård. Kreaturen gick i en hage, som de kallade Stora hagen. En gång kom en ko bort. Vi var många som letade men det hjälpte inte, kon hittade vi inte. "Du får lov att gå till Kaja på Finnshult", sade Gustaf till mig. Jag gjorde det och hon sade till mig: "Det är inte farligt. Kon är på fri fot, hon är inte i fäste. Ni kunna ju gå ner åt hagen i morgon, om hon kommer hem. Hon har många gårdesgårdar att komma över. Men ni behöver inte bry er om henne ty i morgon vid davertiden (frukosten, vid 10-tiden) ska en man komma och le' henne hem." Det timade sig så också. Johannes i Bygget kom med kon nästa dag vid davertiden. Detta har hänt i min tid och är sanning.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jordälven.

Jordälven är mycket stor och har mycket vatten.
Efter vad man säger ska Nissan va' från jordälven.

Jordälven.

Småland
Östbo
Gällared

- 9 - *uppt. av Petter Johansson*
2350 *från Jonas Andersson*

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

E. K. Berg

Segehuva.

Min bror, Petter Johan, var född med segehuva.
Om det blev våld, kom inte elden över där en som hade
segehuva gick fram. Men segehuvan måste bäras med.
Min bror hade den på huvudet. Då han föddes, hade man
kränkt segehuvan på en brädlapp för att torka den.
Två år efter sen vi blivit gifta blev det våld i
Vermshult. Min bror gick då ut och det är så sant så
att elden stannade.

Segehuva.

J: 4
E: ad

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förr i världen höllos alla dop i kyrkan. Den som
höll barnet, måste hålla det still, hur det än skrek,
det gick inte an att röra sig, ty då blev barnet stelt.

Dop.

När barnen skrek, då prästen döpte, sade man, att
de skulle få bra sångröst.

Tyda.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid bröllop sattes upp träd, granar, som kallades Brudgranar.
brudgranar. Då sökte man reda på de största granar man
kunde få tag i och renskalade dem utom i toppen och sat-
te upp utefter vägen. De allra största sattes vid ingången
till bröllopgården.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Lyten.

Lyten.

Man sade förr, att om en kvinna, som var med barn,
såg en vådeld och då tog sig någonstans, fick barnet på
samma ställe ett vådelismärke.

Vådelismärke.

Om kvinnan såg en hare och blev litet rädd, blev
barnet harmynt, fick en kluven läpp.

Harmynthet.

J:J
(N:6)

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Folkmedicin.

Om det var någon som hade stolsteget, skulle man "borra bort stolsteget". Man tog då en liten stol eller en pall med fyra ben, och satte den vid det sjuka ögat. Den som hade stolsteget skulle då säga: "Va' borrar du efter?" Den som hade pallen svarade då: "Jag borrar bort stolsteget," och spottade, "tvi". Denna procedur upprepades tre gånger och då skulle ögat bli bra.

Folkmedicin
Stolsteget.

Skära torsda'n skulle man utan att säga något ta "skärskae" eller "nötal" (kreatursspillning) och kasta upp över ladugårdsdörren. Där skulle det sitta och torka. Om sedan något kreatur blev ormbitet, skulle man ta litet av "nötalet", som då var torrt, lägga det i en panna, tända eld och låta ryka på såret. Det hjälpte.

Kreatur, som
blevo ormbitna.

Om man fick ont i armen, skulle man åderlätas. Detta skötte orgelnisten. Han hade en mekanism, som han stack hål i armen med.

Åderlåtning

M: a
P: d

Gällary, h

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vårplöjningen börjar.

Vårplöjningen

Från julen skulle sparas julbröd och julest, som
körkarlen skulle sitta på "ärjestånga" och äta, innan
han började ärja.

I sädesbingarna skulle sättas stål, innan säden
såddes. Det var för att inte säden skulle bli förgjord.

/ avb. an.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid julen bakade man och bryggde och gjorde
rent överallt.

Julen.

Gödselsta'n pryddes med hackat gran- eller
tallris.

Inne i rummen ströddes hackat ris på golven.
Det fick inte sopas bort förrän annandagen. Ett
gångse tal var att "så mycket ris man strödde på
golvet, så mycket halm skulle det bli."

Annandag jul brukade ungdomen "rida Staffans
ske'e". Man red då från gård till gård och fick
brännvin, juldriicka, ost och bröd.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Årsgång.

Årsgång.

De gick ut på julkvällen, och skulle då gå till kyrkan och gå omkring den tre gånger och blåsa i nyckelhålet.

Sedan gick de genom byarna och kunde då se likfärder m.m.

Men de fick inte tala om, vad de sett, samma dag, ty då blev man sjuk.

Johannes i Elgered måste gå ut om julkvällarna. Han hade sålt sig åt skam.

Upprättad av *A. G.*

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Påskveckan.

Påskveckan.

Dagarna i påskveckan: svarta månda'n, vita tisdä'n,
dymmelonsda', skära torsda'n, långa freda'n, påskalörda'n.

På vita tisdä'n skulle fruntimren tvätta för att allt
skulle vara vitt.

Dymmelonsdag och påskalörda'n skulle det skjutas för
att skrämma bort påskakäringarna. Di skulle bara göra't,
annars tjän'te de' inget te, inte.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Som den första sommarnatten räknade man
vårfruda snatta. Barnen skulle då lägga sig före
solnergången.

Första sommar-
natten.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Menträd var detsamma som majstång. Den restes på Menträd.
midsommarafton. Oftast sattes den upp vid ett vägsål. Dit
samlades på kvällen traktens ungdom. Menträdet liknade i
längd och grovlek en telefonstolpe. Ibland försågs den med
en tvärslå, på vilken kransar hängdes. Den pryddes med löv
och flaggor, stundom även med färgat papper.

Småland
Östbo hd.
Gällaryd sn

- 20 -

Agnes Maria Larsson
Per. Jonas Larsson

O. r.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Veckeräkningen går in den 6 apr. och den 6
okt., om man vill räkna på hösten också, men man höll
i allmänhet aldrig reda på det på hösten. På våren räk-
nade man däremot alltid med veckeräkningen. Veckorna
räknades baklänges, så att den 13 började den 6 apr.,
den 12:e veckan började den 13 apr. o.s.v.

Veckeräkningen.

Sådden började i 10, 9 eller 8 veckan.
I 6 eller 5 såddes kornet.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Räppdagarna voro: Vårfrudagen, midsommar- Räppdagarna.
dagen, Mickelsmäss och Julada'n. Varje räpp bestod
av 13 veckor.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Genvädret betydde, att vädret efter jul och Genväder.
efter midsommar var lika. Man kunde alltså på vintern
se, hurudant vädret skulle bli på sommaren.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Norrskén betydde ombyte av väderlek.

Norrskén.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Flädermusen.

De sade förr, att om man slog flädermusen, var
det bara ett par skinnlappar; det var ingen kropp.

Flädermusen.

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jättastenen vid Voxtorp.

Vid Voxtorps kyrka finns en stor sten. Om den sade
de gamle, att den vred sig var gång den hörde klockorna.
Jättastenen kallade de den.

Jättasten.

P.g

2350

LUNDÅ UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Härom året var det ju en som skulle upp och Jordaxeln.
smörja jordaxeln. De ska finnas en så'n, sä'r de.
Men han kom aldrig igen.

Acc. n:r 2350

Jonas Andersson

född i Gällaryd, 1842

Nuvarande vistelseort: Ekeberg, Gällaryd

Huvudsakligaste " : Gällaryd, Smål.

2350

Upptecknat

av

Martin Larsson

sommaren 1929.

27.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Register.

Trolleberget vid Ed	sid. 1
Näcken	" 2
Spiritus	" 3
Dödsyarsel	" 4
- " -	" 5
Häxa, gåkvinna	" 6
Lisa på Finnshult	" 7
Jordälven	" 8
Segerhuva	" 9
Dop, hålla barnet still. Tyda	" 10
Brudgränar	" 11
Lyten, vådeldsmärke och harmynthet	" 12
Borra bort stolsteget. Åderlåtning	" 13
"Nöta" mot ormbitna kreatur	" 13
Vårplöjningen, julbröd ätes. Stål i sädesbingen ..	" 14
Julen. Tyda	" 15
Årsgång	" 16
Påskveckan	" 17
Första sommarnatten: vårfruda snatten	" 18
Menträd midsommarafton	" 19
Veckeräkningen	" 20
Räppadagarna	" 21
Genväder	" 22
Norrskén	" 23
Flådermusen	" 24
Jättastenen vid Voxtorp	" 25
Smörja jordaxeln	" 26